

Itinerari de les cabanes del Madriu

Fitxa tècnica

Duració: 6 h. 30' (sense comptar els temps d'aturada i visita dels llocs)

Dificultat: mitjana

Desnivell: 586 m.

Presentació

La vall del Madriu-Perafita-Claror ha estat declarada per la UNESCO patrimoni de la humanitat com paisatge cultural, és a dir un espai natural on al llarg de la història hi ha hagut una intervenció de l'home conformant i adaptant el paisatge a les seves necessitats. Amb aquest itinerari ens endinsem cap a l'interior de la vall, des del camí dels Matxos, al pla de l'Inгла amb l'objectiu de visitar les cabanes que fa temps van ser utilitzades pels pastors que portaven els ramats a la vall, des de les més antigues, en pedra seca, a les que es van construir a mitjans segle XX . També ens permetrà una aproximació a altres activitats humanes com l'explotació forestal, la siderúrgia del ferro, l'agricultura i l'obtenció d'energia hidroelèctrica.

Hi ha testimonis documentals de la utilització ramadera de la vall del Madriu-Perafita-Claror en època medieval, però va ser a partir del segle XVII, quan amb el moment d'auge de la ramaderia ovina, aquesta explotació es va fer més extensiva. Per a poder-la fer efectiva els terrenys de pastura van ser dividits en **cortons**, terrenys que el Comú de l'antiga parròquia d'Andorra llogava a particulars per a que a l'estiu hi portessin a pasturar els ramats d'ovelles; en tots ells hi trobem les cabanes emprades pels pastors, sovint acompanyades d'altres construccions, pletes o orris. A partir del segle XIX, per una sèrie de circumstàncies aquest tipus de ramaderia va anar disminuint i les cabanes es van anar abandonant. A mitjans segle XX a Andorra es van introduir vaques lleteres que es portaven a pasturar a la muntanya, i en l'explotació de la vall aquests animals van reemplaçar les ovelles, va ser llavors quan es van construir una sèrie de noves cabanes, les conegudes com **cabanes de vaquer**, que en l'actualitat, encara es mantenen dempeus, i que constitueixen l'eix central del present itinerari.

cabana de la Farga

1.- Camí dels Matxos (introducció i flora de la solana)

0'

Sortim del punt d'informació situat davant l'aparcament que hi ha poc abans d'arribar a Engolasters, on agafem el [camí dels Matxos](#) (també indicat com circuit de les Fonts i el seguim fins arribar a un berenador. Aquest tram de camí ha estat adaptat com sender per a minusvàlids. Aquest és un dels punts d'accés a la vall del Madriu-Perafita-Claror, però encara no hi som, estem a la denominada zona "tampó" o de protecció de la vall.

Travessem un bosc de pi roig (*pinus silvestris*) amb algun beç (*betula pendula*); el pi roig és juntament amb el pi negre l'arbre més abunda a Andorra, normalment ocupa els vessants assolats, però és a les zones humides com aquesta, on millor creix. L'escorça del beç, un cop assecada, per Sant Joan es feia servir per muntar les falles, que consistien en paquets d'escorça fixats a una branca i que un cop encesos en feien girar. Antigament els pastors amb aquesta mateixa escorça degudament plegada es feien uns vasos, amb una branqueta com mànec, anomenats bassulls.

Túnel de FHASA

10'

Ens trobem davant un túnel tallat a la roca. El camí va paral·lel al canal que porta aigua des de la presa de Ràmio al llac d'Engolasters. Aquest canal va ser construït a mitjans dels anys quaranta per l'empresa FHASA (actual FEDA), i forma part del conjunt d'infraestructures hidroelèctriques que alimenten la central d'Engolasters. Aquest canal té una llargada de 2800 metres, 1600 dels

quals estan excavats a la roca, el túnel es permet fent-se una idea del tipus d'excavació efectuada a l'època. En realitat el camí que estem seguint era on estava instal·lada la via per on circulaven les vagonetes amb les que transportaven el ciment i material d'obra per fer el canal. Les vagonetes eren arrossegades per mules o matxos, d'aquí el nom del camí.

15' (25') **berenador**

Després del berenador de la font dels Corralets el camí creua la canal de la Tossa i va pujant pel vessant obac de la muntanya tot travessant un parell de tarteres i un avetar. Després del berenador, i passada la canal de la Tosa l'entorn canvia, es fa més ombrívol i entrem a un avetar.

L'avet (*avies alba*) és un arbre típic dels vessants obacs, fondals i frescos, hi conviu amb algun pi roig i algun beç. A vegades penjant de les branques dels arbres podem veure els curiosos líquens anomenats de "barbes de caputxi" degut a la seva forma filamentosa. Al sotabosc predominen l'abarset (*rododendron ferrugineum* i la molsa. A la fauna de la zona, com a mamífers destaquen el ratolí de fosc, que utilitza el color de la pell per camuflar-se entre les roques granítiques i la guineu, que al país rep de denominació de "guilla".

2.- Coll Jovell

40' (50')

La pujada en una diagonal constant en porta a coll **Jovell**. Hem arribat a la vall del Madriu-Perafita-Claror però abans de continuar és recomanable adreçar-se uns metres a la dreta de la carena per anar a un mirador que ens permet contemplar la vall del Madriu-Perafita-Claror, a la qual ja em entrat.

Des del mirador tenim just enfront la vall de Perafita i Claror i a l'esquerra la vall del Madriu fins al fons. Podem percebre la seva geomorfologia correspon a una vall glaciària amb el seu característic perfil en U, més oberta quan més cap a l'interior. La roca predominant a quasi bé la totalitat de la vall és el granit, va ser erosionada per la llengua de la glacera durant el període quaternari, entre el 50.000 i el 12.000 abans de la nostra era. Posteriorment l'erosió de la vall va continuar amb els processos fluvials i nivals que li van acabar de donar la forma actual.

Vista de la vall del Madriu des de Coll Jovell.

De la cruïlla que hi ha a la collada surten tres camins, hem d'agafar el del mig, que ens portarà cap a Fontverd pel camí del Solà de Ràmio, el qual travessa el vessant solà per anar-se endinsant cap a l'interior de la vall. A la nostra dreta, al fons de la vall podrem veure les bordes de Ràmio, i poc més endavant la presa de captació de la qual surt el canal que va Engolasters, arran del qual hem passat abans. Per sota de la Roca de l'Estall hi tenim una borda acompanyada del corresponent prat de dall delimitat per un a paret de tanca de pedra seca, necessària per evitar que hi entressin els ramats que s'encaminaven cap a les pastures de l'interior de la vall.

Passat el coll Jovell torna a haver-hi un canvi radical en la vegetació, entren a la vessant solana de la vall del Madriu, on predomina el pi roig, si bé també s'hi pot trobar algun avet i a la part alta i comença a aparèixer el pi negre, mentre que a la part baixa sorgeixen algunes alzines i avellaners; el beç continua apareixent de forma aïllada a les parts més humides. Es distingeix com tot i que també aquí predomina el pi roig, en ser un solà l'ambient és molt més sec, amb els arbres més escampats i menys sotabosc, on la molsa ha pràcticament desaparegut. Creuem diverses tarteres de roca granítica que baixen del vessant a la nostra esquerra, formades per l'acció del gel, que mitjançant el procés de gelifracció al llarg del temps ha anat trencant la roca. Entre les

pedres us pot aparèixer alguna sarganta, coneguda al país com serenalla, o algun escurço, compte amb la seva picada.

3.- Cruïlla amb el camí de la Muntanya.

45' (1h. 35')

El camí continua planejant fins arribar a la riba esquerra del riu Madriu on s'uneix amb el camí de la Muntanya, que hi arriba seguint el fons de vall. A la cruïlla em de seguir cap a l'esquerra en direcció est.

A pocs metres de la cruïlla el camí passa per sobre d'una mena de turó, es tracta de l'emplaçament d'una antiga carbonera. Les places de carbonera són molt abundants a la vall, eren espais on s'instal·laven les carboneres destinades a l'obtenció de carbó vegetal. En aquest procés s'amuntegaven els tascons de fusta de pi, tot deixant una xemeneia central; la pila es cobria de terra i gleva i es deixava cremar durant dies, de forma que es produís una combustió lenta per a que la fusta no es reduís a cendra sinó que es transformés en carbó. El carbó anava destinat a la farga que hi havia a la vall (i que visitarem més endavant).

A l'esquerra de la carbonera podem veure les restes de la cabana emprada pels carboners per a fer-hi vida mentre feien el carbó. El que en queda és la base de la cabana, feta de pedra, la resta de l'estructura la construïen amb trocs i brancatge. Era una estructura efímera ja que s'anaven desplaçant a mesura que avançava el seu treball al bosc.

4.- Fontverd

10' (1 h. 45')

El camí continua amb un lleuger pendent paral·lel a la riba del riu. Creua un portal per bestiar (hi ha un pas lateral que fa que no haguem d'obrir el portal, però de tota manera cal anar amb cura per a que quedi tancat) i entrem a espai on s'eixampla la vall, **Fontverd**. Davant nostre tenim el refugi, i un parell de cabanes, per arribar-hi hem de creuar una mollera, un espai natural de gran interès ecològic.

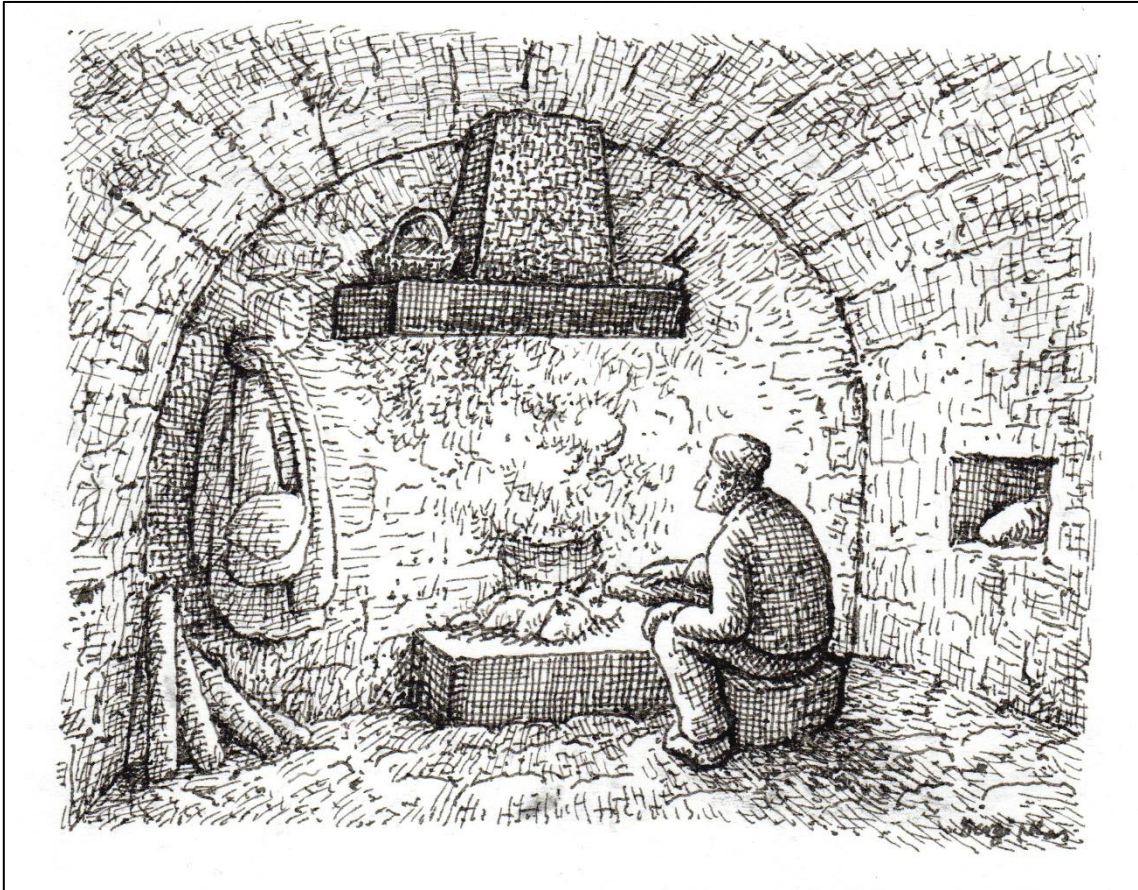

Fontverd i la cabana del vaquer.

Fontverd va ser un dels carrers cortons a ser creats i utilitzats a la vall del Madriu, a finals del segle XIX i principis del XX; un cortó és un terreny comunal que el comú llogava als particulars per portar-hi a pasturar els ramats d'ovelles durant els mesos d'estiu. És un espai on hi tenim estructures representatives del conjunt d'activitats tradicionals practicades per l'home a la vall.

A l'esquerra, al peu del vessant hi tenim una cabana de pedra seca que correspon a l'època en que a aquest cortó s'hi portaven ramats ovins. Destaca per que en la seva construcció es van emprar grans blocs de pedra de proporcions ciclòpies fins i tot per fer la coberta al centre de la qual hi ha un orifici per a la sortida de fum. En una de les pedres que fa de bastiment, a la dreta de la porta hi ha gravada la data 1879, que coincideix, aproximadament, al moment de creació del cortó.

A la dreta, abans d'arribar al refugi hi ha la cabana nova. Forma part de la sèrie de cabanes que es van construir a mitjans segle XX dites cabanes de vaquer; aquesta té la data 1950. Quan la ramaderia ovina ja quasi s'havia abandonat es van introduir al país vaques lleteres; a l'estiu les agrupaven en el que en deien la "vacada comuna" i les portaven a pasturar a l'interior de la vall. Aquestes cabanes es van aixecar per acollir el pastor, o vaquer, que en tenia cura. És ja una cabana més moderna, en la construcció de la qual es van emprar materials contemporanis com el ciment, en especial per fer la volta de canó de la coberta. A l'interior hi ha una llar de fot, un jaç de fusta i quatre nínxols per deixar-hi atuells. Si comparem l'interior de les dos cabanes podem veure com es va cercar millorar-hi les condicions de vida.

L'interior de la cabana de Fontverd (dibuix de Sergi Mas)

Entre les dos cabanes hi ha les ruïnes d'una **borda**. Les bordes eren edificis que a la muntanya servien per estabular-hi els animals, vaques o eugues, que s'hi portaven a pasturar a la primavera i la tardor i on al pis de sobre s'emmagatzemava el farratge. Moltes, com aquesta, tenien una petita cabana per acollir els pagesos durant aquestes temporades de treball.

A l'altre cotat del riu i tenim un prat de delimitat per una **paret de tanca** aixecada amb pedra seca. Aquesta tècnica, emprada des de molt antic, consisteix en la construcció de murs a base només de pedres, sense utilitzar morter per lligar-les entre elles, d'ella a la Vall, i a les muntanyes d'Andorra n'hi ha molts exemples.

Per sobre del refugi hi tenim les ruïnes d'un conjunt de construccions, també en pedra seca, que devien ser cabanes o corrals per animals, i per les quals els historiadors no descarten un origen medieval. Una mica més amunt, cap a l'esquerra hi tenim un seguit de places de carbonera, que consisteixen en una plataforma suportada per un mur de pedra seca de planta recta o semicircular. Igual que a la que ja em vist al camí eren emprades per obtenir carbó vegetal per la farga del Madriu.

Fontverd. Primavera (Ramón Villanueva Carrasco)

A partir del moment en que deixen la clariana de Fontverd, entrem a un tram de bosc on predominen els avets amb algun pi roig, però poc abans d'arribar al Collet de l'infern el bosc és ja de pi negre (*pinus uncinata*), de nou amb algun beç prop del riu a d'alguna font i així continuarà fins el pla de l'Inglà. A la zona podem trobar les traces deixades pels animals més destacats de la fauna local, l'isard i el porc senglar, El pi negre és l'espècie dominant a l'estatge subalpí, entre els 1.700 i els 2.000 metres; la seva fusta ha estat molt utilitzada, també per la construcció de les antigues cases pairals, bigues, tiselles, solers, puntals, etc, i per a l'obtenció de carbó.

*Un cop va acabar l'explotació dels boscos per les fargues, va començar a demanda de fusta per a la construcció, va fer que els boscos de la vall fossin explotats per les serradores. Entre finals del segle XIX i principis del XX es van anar creant petites serradores pel consum local, com la que hi havia al costat del pont d'Engordany, però amb el temps aquesta indústria va agafar més força i va aparèixer serradores industrials com la Serradora Rossell o del cal Cintet. Tots els habitats de la parròquia tenien dret a anar al bosc a fer llenya per alimentar les llars de foc i fusta per la construcció o reparació de casses i bordes. Quan les partides de bosc anaven destinades a una serradora, el Comú les treia a subhasta. Per extraure la fusta del bosc s'empraven mules, guiades per traginers i a les pendents s'excavaven unes canals per les que baixar els trocs, anomenades **tiraders**; al bosc a la sortida de Fontverd en podem veure algun que baixa el vessant per la nostra esquerra.*

5.- Baell i la farga del Madriu

25' (2 h. 10')

El camí agafa més pendent per arribar al collet de l'Infern. En aquest tram el camí està empedrat i desdoblant, per la dreta puja al collet fent una ziga-zaga, mentre a l'esquerra va recte. Això és degut a que pels pas d'animals de carrega que baixaven de la farga el camí ha de ser més suau, i fa marrades, mentre que el tram de la dreta és en realitat un tirader que ha de ser recte ja que els troncs no poden girar als revolts.

De nou la vall s'eixampla, a l'esquerra, per sobre del camí hi ha el cortó de Baell, un terreny de pastura, antic cortó, amb dos o tres pletes, la primera de les quals està acompanyada d'un parell de cabanes de pastor de les que queden les parets mentre que la coberta ha desaparegut, ja que era vegetal. La majoria de les cabanes de pastor tenien les parets fetes de pedra seca mentre que la coberta era feta amb branques que es recolzaven en una biga central i després es recobrien de gleba, matolls de terra i herba per impermeabilitzar-la.

El cortó de Baell amb la seva pleta.

Cap a l'esquerra de la pleta hi tenim tot un poblat de cabanes organitzat al voltant d'una plaça central, del qual l'origen és incert, tant pot tractar-se de cabanes emprades pels traginers que treballaven per la farga com de corrals per porcs, sense descartar el seu origen medieval.

A pocs metres passem arran de la [farga](#) del Madriu, antigament coneguda com la farga d'Andorra o d'Escaldes. Les fargues eren indústries dedicades a la fundació de ferro mitjançant un forn on s'emprava carbó vegetal i un martinet, un martell de grans proporcions mogut per una roda hidràulica. El moment d'auge de la indústria del ferro a Andorra se situa entre el segle XVIII i la

primera meitat del segle XIX, aquesta farga, concretament, va treballar entre 1732 i 1836, i consisteix en dos edificis separats, amb un martinet cada un, el botàs o dipòsit d'aigua per accionar la roda, l'escombrera on s'amuntegaven les escòries i diverses construccions accessorïes destinades als fargaires i magatzems de materials, carbó i mineral. El ferro obtingut es baixava pel camí de la Muntanya per a la seva exportació vers Catalunya.

Al cap de poc trobem la cabana de la Farga, aquesta és la darrera cabana de pastor que es va construir a la vall, data dels anys seixanta del segle passat. Consta de dos plantes, la de sota s'emprava com cort o llenyer i la de dalt era on vivia el pastor. És tracta d'una edificació ja amb material modern i sostre de ciment, quasi pla. Constitueix un exemple l'última fase en l'evolució de les cabanes de pastor.

La Farga del Madriu

6.- Estall Serrer

25' (2 h. 35')

Prop de la cabana hem de deixar el camí de la Muntanya per travessar el riu mitjançant unes passeres de fusta i agafar el camí que ens porta a l'Estall Serrer (seguir les marques de color vermell i groc del GRP). Ens allunyem de la remor del riu i arribem a uns prats, on a l'esquerra en queda una antiga cabana

de pedra seca que es recolza contra una roca. Girem cap a la dreta seguint el camí i arribem a l'[Estall Serrer](#).

La pleta de l'Estall Serrer, amb a la dreta de cabana nova i a l'esquerra les antigues.

Aquest és un altre dels cortons en que estaven organitzades les pastures de la vall, un dels que va ser emprat durant més temps. Al peu de la canal que baixa de la Maiana hi tenim una [pleta](#) de grans proporcions delimitada per un mur de pedra seca. A la nostra dreta hi ha la cabana del pastor. Data de l'any 1924. Va ser construïda en pedra seca, amb les parets que es recolzen contra una roca natural. La coberta és en volta de canó, totalment de pedra seca, amb les pedres encaixades entre elles com full d'un llibre. Disposa d'una petita llar de foc i d'un jaç. Les seves petites proporcions permetien acollir a només una o dos persones.

Uns metres més enllà hi ha un grup de quatre cabanes, també en pedra seca, però més antigues, i en les quals la coberta ja ha desaparegut. Probablement quan es va construir la cabana nova aquestes ja estaven en desús i deuen ser contemporànies de quan el cortó s'emprava als segles XVII o XVIII.

Per continuar hem de desfer el camí però no ens cap arribar a la cabana de la Farga, a l'extrem d'un prat una passera (no hi ha cap indicador per sí les marques del GRP) ens permet tornar al camí de la Muntanya, que va paral·lel al riu a uns metres d'aquest. A la cruïlla hem d'agafar cap a la dreta (marques del vermelles i blanques del GR 7) i continuem endinsant-se en la vall.

[7.- Pla de l'Inglà i el serrat de la Barracota](#)

55' (3 h. 30')

Just abans d'arribar al pla de l'Inгла creuarem una zona de grans blocs granítics, ja no es tracta d'una tartera com les que hem vist, sinó d'una morrena glaciària. A les darreres etapes del glaciàrisme, ja no hi havia una glacera que recorregués tota la vall, només quedaven petites glaceres de circ, sense llengua, però que amb el seu pes continuaven trencant la roca i formant morrenes, com aquesta. Hi ha un punt on s'hi podem atenció sentirem el soroll de l'aigua per sota de les pedres al pas d'un rierol soterrat abans de desembocar en el Madriu.

Una altra portella dona al pla de l'Inгла, una explanada estreta que ocupa el fons de la vall. A la dreta, sobre un petit serrat hi tenim la cabana del Serrat de la Barracota, un altre exemplar de cabana de vaquer, de característiques semblants a la que hem vist a Fontverd fins el punt que semblen sortides de la mateixa mà.

La cabana del Serrat de la Barracota.

Aquesta zona forma part, juntament amb les valls de Setut i del riu dels Orris, un tant més amunt, del primer cortó creat a la vall, i que rebia el nom de "Ribera dels Orris". Al segle XVII la ramaderia ovina va entrar al seu període de major desenvolupament, cosa que va comportar una major demanda d'accés a les pastures de la muntanya, que fins llavors era lliure. El Comú va regularitzar l'ús d'aquestes pastures creant els cortons i llogant-los als ramades. El primer d'aquests cortons va ser el de "la Ribera dels Orris", del qual formava part el pla de l'Inгла, i que després va ser dividit en tres, Setut, Sodornet i l'Estall Serrer.

D'aquesta etapa històrica, de pastors i ramats d'ovelles en tenim diversos testimonis al llarg del pla, sobretot al peu de la vessant dreta, consistents en

bases de cabanes i les restes d'un orri, una estructura destina a facilitar la tasca de munyir les ovelles. Estudis arqueològics recents han determinat que a aquesta àrea ja hi havia activitat humana en època romana amb l'explotació de forns de pega.

Si bé l'itinerari previst s'acaba aquí, al fons del pla de l'Ingla hi ha el refugi del riu dels Orris, per si s'hi vol fer nit i dividir l'itinerari en dos dies. Per aquells que s'hagin quedat amb ganes es pot anar més enllà i visitar la vall de Setut, on tenim una altra cabana de vaquer i tres o quatre orris; s'hi accedeix per una passera de fusta prop del refugi. Una altra possibilitat és continuar pel camí fins a la zona dels Estanys, on arran del llac de la Bova hi ha una altra cabana. Si es continua es pot arribar fins el refugi guardat de l'estany de l'Illa.

El retorn es fa pel camí per on hem vingut, és a dir pel camí de la Muntanya en direcció a ponent. Passat Fontverd, hem de parar atenció a la cruïlla que hi ha arran de la carbonera que hem creuat a l'anada, on hem d'agafar el camí de la dreta, l'altre, a l'esquerra és el camí de la muntanya, que ens portaria a Ràmio.

Cabana de la Barracota

[Retorn a l'aparcament d'Engolasters](#)

3 h. (6 h. 30')